

تفسیرهای قرآنی منسوب به امام صادق (ع)

تفسیرهای قرآنی منسوب به امام صادق (ع) در بیان استاد احمد عابدی...

تفسیرهای قرآنی منسوب به امام صادق (ع) در بیان استاد احمد عابدی

تفسیرهای قرآنی منسوب به امام صادق (ع)

شهید اول در مقدمه کتاب "الذکر" می گوید: "امام صادق علیه السلام چهار صد کتاب شخصاً نوشتند و اصحاب آنحضرت چهار هزار کتاب نوشته اند." متأسفانه نه تنها کتابهای امام صادق مفقود شده و به ما نرسیده اند بلکه نام آن کتابها نیز برای ما نقل نشده است. چقدر جای تأسف است که مرحوم صدوق در "من لایحضر الفقیه" می گوید دستخط ائمه علیهم السلام نزد من موجود است، ولی بر اثر بی دقتی و اهمال، اینها از بین رفته و به ما نرسیدند. ما در اینجا چند کتابی که اینک وجود دارد و به حضرت امام صادق (ع) نسبت داده شده است را معرفی می کنیم.

اشاره ای کوتاه به برخی از کتابهای نسبت داده شده به امام صادق علیه السلام .

مقدمه

پیامبر اکرم (ص) امّی بود. مقصود از امّی بودن آنست که کتابی نمی خواند و نمی نوشت. قرآن کریم به صراحت فرموده: "ولا تخطه بيمينک" یعنی تو آنرا بدستت نمی نوشتی. پیامبر اکرم نمی نوشت نه آنکه نمی توانست بنویسد. پیامبر اکرم کتاب نمی خواند نه آنکه نمی توانست بخواند. اگر کسی دارای علم غیب یا علم لدنی باشد او هرچه را اراده کند خواهد فهمید، آری آنحضرت نمی خواند و نمی نوشت یعنی امّی بود. "نگار من که به مکتب نرفت و خط ننوشت". این نیز روشن است که علم به معنای خواندن و نوشتن نیست. خواندن و نوشتن "سواد" است نه علم. روشن بینی و حکمت و بصیرت و آگاهی به حقایق اشیاء را علم گویند. چه بسیار کسانی که می خوانند و می نویسند ولی عالم نیستند. "ربّ عالم قد قتلّه جهله" یعنی چه بسیار عالمانی که جاهل بوده و جهل، آنان را به هلاکت رسانده است.

بهرحال رسول خدا صلی الله علیه و آله به غمزه نکته آموز صد معلم بود در حالیکه نمی خواند و نمی نوشت. اگر تمام مردم مکه و مدینه مانند بوعلی سینا و فارابی و صدرالمتهلین بودند صحیح بود که گفته شود: "هو الذی بعث فی الامیین رسولا" و اینان همه ریزه خواران سفره پیامبر اکرم (ص) هستند.

پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله بقیه معصومین از اهل بیت علیهم السلام همه آنان قلم بدست بوده و هم خودشان می نوشتند و هم اصحاب خود را به نوشتن ترغیب می نمودند. در میان ائمه اطهار علیهم السلام شاید حضرت امام جعفر صادق علیه السلام بیش از همه آن بزرگواران کتاب نوشته باشد همانگونه که حدیث نیز بیش از بقیه بیان کرده اند.

شهید اول در مقدمه کتاب "الذکر" می گوید: "امام صادق علیه السلام چهار صد کتاب شخصاً نوشتند و اصحاب آنحضرت چهار هزار کتاب نوشته اند."

متأسفانه نه تنها کتابهای امام صادق مفقود شده و به ما نرسیده اند بلکه نام آن کتابها نیز برای ما نقل نشده است. چقدر جای تأسف است که مرحوم صدوق در "من لایحضر الفقیه" می گوید دستخط ائمه علیهم السلام نزد من موجود است، ولی بر اثر بی دقتی و اهمال، اینها از بین رفته و به ما نرسیدند. ما در اینجا چند کتابی که اینک وجود دارد و به حضرت امام صادق (ع) نسبت داده شده است را معرفی می کنیم.

تفسیرهای قرآنی منسوب به حضرت امام صادق علیه السلام

1- "تفسیر جعفر الصادق" در آغاز کتاب "مجموعه آثار ابو عبد الرحمن سلمی" از صفحه 21 الی صفحه 63 یک تفسیری با روش و سبک عرفانی از حقایق التفسیر سلمی نقل شده و به امام صادق علیه السلام نسبت داده شده است. این تفسیر را کشیش پولس نوبا تحقیق نموده و به طبع رسانده است. این تفسیر بسیار مختصر بوده و تا سوره توحید را در بر دارد.

2- "تفسیر القرآن کریم عند جعفر الصادق" این تفسیر نیز به امام صادق علیه السلام نسبت داده شده و در کتاب "کتابا الصادق: حقائق

التفسير القرآنی و مسباح الشریعه" با اشراف دکتر علی زیغور در موسسه عزالدین بیروت چاپ شده است. این تفسیر مجموعاً 92 صفحه است و به صورت گزیده آیاتی را از قرآن مجید از سوره فاتحه تا سوره دهر مورد تفسیر اشاری و عرفانی قرار داده است.

3- و 4- "کامل التفسیر الصوفی العرفانی للقرآن" منسوب به امام صادق علیه السلام و با تحقیق دکتر علی زیغور در دارالبراق بیروت چاپ شده است. این کتاب دارای 272 صفحه وزیری است و در واقع 2 تفسیر از امام صادق علیه السلام را دارد. بخش اول از ابتدای قرآن تا پایان سوره دهر و بخش دوم از ابتدای قرآن تا پایان سوره اخلاص است.

5- "التفسیر المنتسب الی مولانا ابی عبدالله جعفر بن محمد الصادق علیهما السلام" این تفسیر با مقدمه آقای منوچهر صدوقی سها و از روی نسخه کتابخانه نافذ پاشا استانبول چاپ شده است. این تفسیر در 317 ص وزیری و بسیار مفصل تر از تفسیرهای یاد شده پیشین و مشتمل بر تمام سوره های قرآن کریم و تفسیر آنها است.

6- "تفسیر الامام الصادق علیه السلام" جناب آقای سید نذر علی رضوی هندی در کتابخانه مرکزی دانشگاه پتنای هند نسخه از تفسیر منسوب به امام صادق علیه السلام را یافته و تصحیح و تحقیق آنرا در 2 جلد به عنوان رساله دکتری خود قرار داده و با موفقیت دفاع کرده است.

7- "تفسیر القمی" علی بن ابراهیم قمی از محدثان بزرگ شیعه در قرن سوم هجری یک تفسیر قرآن تدوین نموده است. این تفسیر بصورت گسترده و فراوان می گوید: "قال" و عده ای از محققان معتقدند که مقصود علی بن ابراهیم از کلمه "قال"، قال الصادق علیه السلام می باشد. و به همین جهت این تفسیر را به نام "تفسیر الامام" می شناسند.

البته درباره مولف این کتاب و سرگذشت آن بحث بسیاری وجود دارد، نگارنده - احمد عابدی- این تفسیر را تحقیق نموده و بزودی در ده مجلد منتشر خواهد شد. جلد اول این تحقیق به بحث از کتاب و مولف و ارزش آن اختصاص دارد.

8- "تفسیر ابن عتایی" ابن عتایی خلاصه ای از تفسیر قمی را گردآوری کرده که برخی از آن به عنوان "تفسیر الامام" یاد می کنند. چون اکثر بلکه همه مطالب تفسیر قمی از امام صادق علیه السلام نقل شده، بنابراین، این کتاب نیز که خلاصه تفسیر قمی است می توان آنرا به امام صادق علیه السلام نسبت داد.

9- "تفسیر الامام" خلاصه دیگری از تفسیر قمی وجود دارد که به تفسیر امام صادق علیه السلام معنون شده است.

10- "کتاب مصباح الشریعه" یک کتاب اخلاقی عرفانی است که افرادی مثل علامه مجلسی و امام خمینی رضوان الله علیهما این کتاب را بصورت قطعی به امام صادق علیه السلام نسبت داده و مطالب آنرا به عنوان حدیث نقل کرده و مورد اعتماد قرار می دهند.

نکته پایانی

کتابهای دیگری نیز وجود دارد که به امام صادق علیه السلام نسبت داده شده مثل "توحید مفضل"، "رساله اهلیجیه"، "رساله به نجاشی"، "رساله به بعضی اصحاب" و...

تنها غرض نگارنده آن بود که اشاره شود به این کتابهایی که، نسبت به امام صادق علیه السلام دارند. و صاحب این قلم هرگز ادعای نسبت قطعی این کتابها به امام علیه السلام را ندارد گرچه در مطالب اخلاقی و عرفانی و معارف نیاز به سند قطعی نبوده و وثوق به مضمون و موافقت با درک قطعی عقلی برای پذیرش حدیث کفایت می کند.